

BYCIO

HERBU
KASZTAN

W błękitnej krainie

Bętk w miodri
krójnici

Drogie dzieci,

efektem owocnej współpracy autorki Anny Gliszczyńskiej i ilustratorki Aleksandry Gliszczyńskiej, podjętej na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bytowie, jest wydanie kolejnej części przygód dzielnego Bycia.

Dotychczas rycerz wraz z wiewiórką Anią poznał najciekawsze zakamarki Bytowa, zwiedził piękne Gochy i malowniczą gminę Studzienice. Teraz celem podróży przyjaciół jest tajemnicza błękitna kraina.

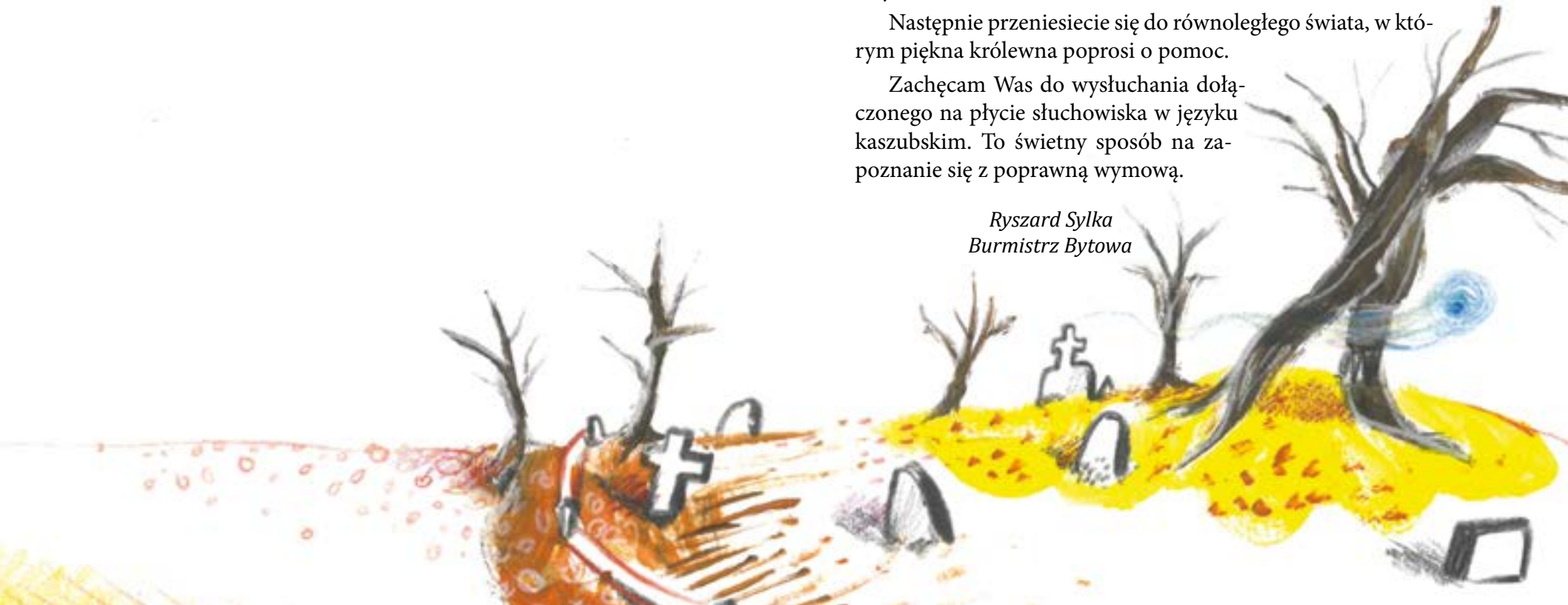
W piątej części dwujęzycznej, kaszubskiej i polskiej, książeczki z serii *Bycio herbu Kasztan* dowiedziecie się, że wcale nie trzeba przebyć ponad 1400 kilometrów, aby znaleźć się w Szwajcarii. Możecie się tam wybrać również Wy, mając do dyspozycji tylko rower.

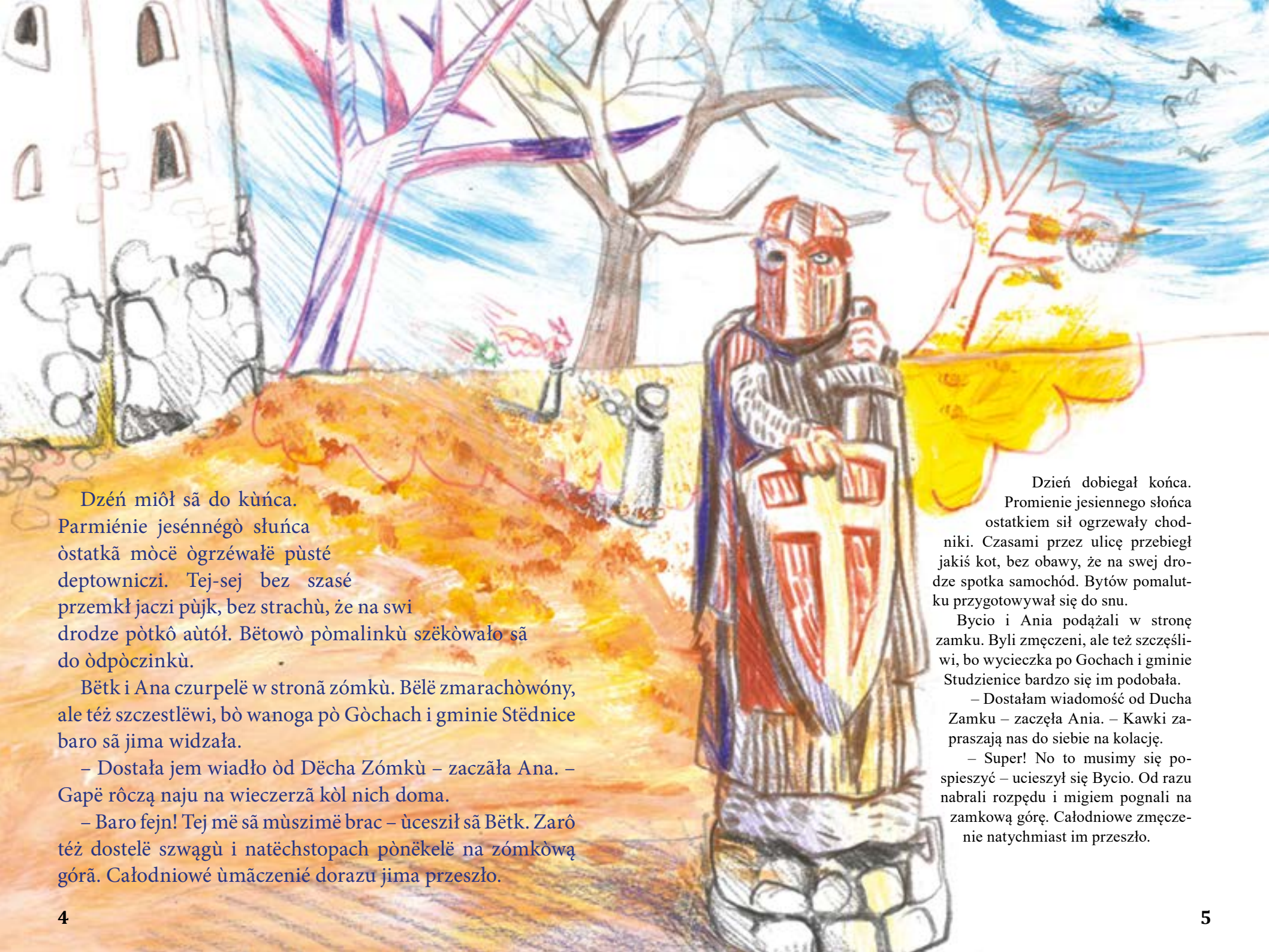
Wiewiórka Ania zaprowadzi Was do izby regionalnej w Gołczewie, w której można zobaczyć przedmioty, jakich używało się dawniej na co dzień w kaszubskich domach.

Następnie przeniesiecie się do równoległego świata, w którym piękna królewna poprosi o pomoc.

Zachęcam Was do wysłuchania dołączonego na płycie słuchowiska w języku kaszubskim. To świetny sposób na zapoznanie się z poprawną wymową.

*Ryszard Sylka
Burmistrz Bytowa*

Dzén miòł sã do kùńca.
Parmiènie jesénnégò słuńca
òstatkã mòcë ògrzèwałë pùsté
deptowniczi. Tej-sej bez szasé
przemkł jaczi pùjk, bez strachù, że na swi
drodze pòtkò àutòł. Bëtowò pòmalinkù szèkòwało sã
do òdpòczinkù.

Bètk i Ana czurpelë w stronã zómkù. Bèlë zmarachòwóny,
ale téż szczestlëwi, bò wanoga pò Gòchach i gminie Stédnice
baro sã jima widzała.

– Dostała jem wiadło òd Dëcha Zómkù – zacząła Ana. –
Gapë ròczã naju na wieczersã kòl nich doma.

– Baro fejn! Tej më sã mùszimë brac – ùceszył sã Bètk. Zarò
téż dostelë szwagù i natëchstopach pònèkelë na zómkòwą
gòrã. Całodniowé ùmáczenié dorazu jima przeszło.

Dzień dobiegał końca.
Promienie jesiennego słońca
ostatkiem sił ogrzewały chod-
niki. Czasami przez ulicę przebiegł
jakiś kot, bez obawy, że na swej dro-
dze spotka samochód. Bytów pomalut-
ku przygotowywał się do snu.

Bycio i Ania podążali w stronę
zamku. Byli zmęczeni, ale też szczęśli-
wi, bo wycieczka po Gochach i gminie
Studzienice bardzo się im podobała.

– Dostałam wiadomość od Ducha
Zamku – zaczęła Ania. – Kawki za-
praszają nas do siebie na kolację.

– Super! No to musimy się po-
spieszyć – ucieszył się Bycio. Od razu
nabrali rozpędu i migiem pognali na
zamkową górę. Całodniowe zmęcze-
nie natychmiast im przeszło.

Gapë miałë swjã sedzbã westrzód kasztanowëch wie-
twiów. To bëł jich ùlédóny plac. Równak kòzdegò dnia
czòrnã hùrmã rëszałë w czerënkù westrzódka gardu, cobë
cos smacznégò do jestkù nalezc. Robiłë przë tim dosc teli
trzòskù, në bò tec w taczi gromadze cëchò bëc ni mògło.
Bëtowiónóm to sã na gwës nie widzało. Jich òsoblëwi „spiw”
i ptòszë niespòdzajnotë, spòdajacé czasã z nieba, grałë jima
òstro na nerwach. Gapë nick so z tegò nie robiłë. W całim
Bëtowie miałë w ùwòzanim leno dwie pòstacie: Nënkã Rodã
i wieszczówkã Anã. Zómkòwé damë bëlno wiedzałë ò ga-
pòwim wëstwòrzanim i pò pròwdze wiele razy próbòwałë
jakòs temù zaradzëc. Wieszczówka zrobiła nawetka
ekstra szkòlënië z reglów savoir-vivre’u dlò miest-
nëch ptòchów. Nick to nie dało. Ani pros-
bã ani grozbã nie szło gapów pòrząd-
kù nauczc. Temù téz ròczba na
zëndzenië òd nëch czòrnëch
nipòcëuszów bëła dlò Anë
milëcznym zaskòczeniëm.
Chto wië, mòze kuńc
kuńców jaczis brzòd ji
robòta przëniosła.

Gapy miały swoją siedzibę pośród kasztanowych gałęzi. To było ich ulu-
bione miejsce. Jednak każdego dnia czarną gromadą wyruszały w kierunku
centrum miasta, żeby zdobyć coś smacznego do jedzenia. Mocno przy tym ha-
łasowały, bo też i w takim skupisku nie mogło być cicho. Bytowianom to się
z pewnością nie podobało. Ich specyficzny „śpiew” i ptasie niespodzianki, spa-
dające czasem z nieba, wyprowadzały skutecznie z równowagi. Kawki się tym
nie przejmowały. W całym Bytowie szanowały tylko dwie postacie: Matkę Na-
turę i wiewiórkę Anię. Zamkowe damy dobrze wiedziały o występkach kawek
i wielokrotnie próbowały jakoś temu zaradzić. Wiewiórka poprowadziła nawet
specjalne szkolenie z zasad savoir vivre’u dla ptaków z miasta. Nic to jednak nie
dało. Ani prośbą ani groźbą nie można było nauczyć kawek porządku. Dlatego
też zaproszenie na spotkanie od tych czarnopiórych urwisów było dla niej mi-
łym zaskoczeniem. Kto wie, może jej praca ostatecznie przyniosła coś dobrego.

– Witómë najich wanożników! – rëknał basã Łësy Môrcën, czej môłi drëchòwie weszlë do gapòwi sedzbë na nôwëższym kasztanie. Próbòwòł przë tim nawet-ka kùsznãc Anã w pótkã!

– Alazë, Môrcënie! – pisnała òna kãsk zawstëdzonò. – Cëż tobie sã stało?

– Na slédnym zëndzenim naji familie jesmë doszlë do dbë, że jes miała pròwdã, Ana, z tą twòją całą ùczbã. Më chcemë bëc stateczny w najim zachòwanim. Nama téz mdze lepi, jak nas Bëtowionie pòkòchają – zakùnczil swój wstãp Łësy Môrcën i pòprowadzył gòscy do pańszi jizbë. Przë stole sedzała ju Nënka Roda z Dëchã Zómku, bëlë téz jiny gòsce i całò rodzëzna gapów.

– Witamy naszych podróżników! – ryknął basem Łyśy Marcin, gdy mali przyjaciele weszli do siedziby kawek na najwyższym kasztanie. Spróbował przy tym nawet pocałować Anię w łapkę!

– Ależ Marcinie! – pisnęła trochę zawstydzona. – Co ci się stało?

– Na naszym ostatnim rodzinnym spotkaniu stwierdziliśmy, że twoje lekcje miały jednak sens. Chcemy się ustatkować. Będzie nam też lepiej, gdy Bytowianie nas pokochają – zakończył swój wstęp Łyśy Marcin i poprowadził gości do salonu. Przy stole siedziała już Matka Natura z Duchem Zamku. Byli też inni goście i cała rodzina kawek.

Òb czas wieczere Ana i Bëtk òpòwiòdelë ò swòjich gòszczich i stëdniczczich przigòdach. Bëło skòpicą smiëchù, ale téż përzniã cëszë i zamëszlениò nad ùszł-ima czasama. Kùreszce Łësy Mòrcën nie wëtrzimòł i zapitòł Anë:

– Më chcemë bëc terò bëlnyma ptòchama i mdzemë nawetka w równëch régach nad Bëtowã latac, leno rzeczë mie, Ana, czë taczé stateczné gapë mògå jesz czasã w baszkã pòcëskac?

Ana ni mògła dac wiarë temù, co czëje. Ale ni mògła téż strzëmac i pòrznãła smiëchã.

– Pewno, że jo! – rzekła. – A jò z wama téż chãtno zagrom!

Mieszadz wisòł wësok nad miastã, czej grëpa drëchów scësnionò w kasztanowi kòronie chwatkò cëskała w kaszëbską grã. Dało sã téż czëc bëlno niejednym znóné parole: zòla, gran abò pas. I wejle, Bëtk téż sã nauczył w niã grac.

Podczas kolacji Ania i Bycio opowiadali o swoich goskich i studzińskich przygodach. Było sporo śmiechu, ale też trochę cisy i zamyślenia nad minionymi czasami. W końcu Łysy Marcin nie wytrzymał i zapytał Anię:

– Mamy zamiar stać się teraz wzorowymi ptakami i będziemy nawet w równych rzędach latać nad Bytowem, tylko, powiedz mi Aniu, czy takie stateczne kawki będą mogły jeszcze czasem porzucać sobie w Baškę?

– Jasne, że tak! – rzekła. – Ja z wami też chętnie zagram!

Księżyc wisiał wysoko nad miastem, kiedy grupa przyjaciół ściśnięta w kasztanowej koronie sprawnie ciskała w kaszubską grę. Słychać było niejednym dobrze znane hasła: zola, gran albo pas. I oto Bycio też nauczył się w nią grać.

Wiesoło zôbawa nie warała równak za długò, bò Grzenia ju rôd sêpnął jima piôskã w òczë i wszëtczich wzał spik.

Bëtkòwi zdôwało sã, że przespòł całi dzéń. Przecarł òczë i ùzdrzòł dëmiącą taskã z arbatã i pôrã sztulów z wòrztã na stółkù. Anë nie bëło.

– Gwësno dozérò zómkòwi òbëndë – rzekł głòsno do se i wzał sã za frisztëk. Chcòł ji w ti robòce dopòmòc, tej mùszòł sã zdebło pòspieszëc. W nym samym sztóce doszło do jegò ùszów wòłanié zeza òkna:

– Bëtkù! Bëëtkùùù! Jes të tam?! – wieszczówka scwierdzëła, że z nym dładzim spanim to bë ju mùszòł bëc kùńc.

Wesoła zabawa nie trwała jednak zbyt długo, bo Grzenia z zadowoleniem sypnął im piaskiem w oczy i wnet wszyscy zapadli w sen.

Byciowi zdawało się, że przespał cały dzień. Przetarł oczy i zobaczył stojącą na krześle filiżankę z gorącą herbatą i kilka kanapek z wędliną. Ani nie było.

– Na pewno pilnuje zamku – powiedział do siebie i zaczął jeść śniadanie. Chciał jej pomóc i musiał się troszkę pospieszyć. W tej samej chwili usłyszał wołanie z za okna:

– Byciu! Byyyyciuuu! Jesteś tam? – wiewiórka stwierdziła, że wystarczy już tego długiego spania.

– Dawôj zarô na dól! Jô tu źdajã i źdajã. Wiele mòżna spac?! – krzikała i machała przë tim jaczims zwiniãtym w rolkã papiorã.

– Wiëm, co mdzemë dzyszô robic! Jedzemë do Szwajcarie! Na kôle! – przë nëch slëdnëch słowach załszczałë ji ôczë. A Bëtk sã prawie zadławił sztëczkã chleba, jaczi pamalinkù dzegwił.

– Co të môsz znôwù wëmëszlonë, Ana?! – ôdpowiedzôł, czej jaczims cëdã dostôł chlëbk w pasowny plac. – Jô doch wiëm, gdzie je Szwajcariô. Na kôle to jô bë sã nawetka do Lëpińc nie dôł, a co dopiërze tak dalek!

– Nie gadôj tëli, bò cë zôs w pòniemieckã zalecy – ôdparowa z ùsmiëwkã. – To wcale nie je tak dalek.

Ana wiedzała lepi. Bëtk ùszëkôwôł pôrã kòłôczów na drogã i wcësnał je do rubzaka. Za jaczis czas stojôł ju kòl drëszczy i jich nowégò strzodka transportu.

– Dawaj na dól! Czekam tu i czekam. Ile mòżna spac?! – pokrzykiwała machając przy tym jakimś zwiniętym w rulon papierem. – Wiem, co będziemy dzisiaj robić! Pojedziemy do Szwajcarii! Na rowerze! – przy tych ostatnich słowach błysk pojawił się w jej oczach. A Bycio prawie zadławił się kawałkiem chleba, który właśnie przeżuwał.

– Co ty znowu wymyśliłaś, Aniu? – odpowiedział, gdy kęs jakimś cudem wrócił na właściwe miejsce.

– Przecież wiem, gdzie leży Szwajcaria. Na rowerze to bym nie pojechał nawet do Lipnicy, a co dopiero tak daleko!

– Nie marudź tyle, bo znowu się zadławisz – odparła z uśmiechem. – To wcale nie jest tak daleko.

Ania wiedziała lepiej. Bycio przygotował kilka bułek na drogę i upchnął je do plecaka. Po chwili stał już obok swej przyjaciółki i ich nowego środka transportu.

– Na kòle to jò ju wieczi ni móm jachóné – zasmiòł sã ricerz.

– Mògã sã wiatowac, że dzysò pierszi rôz mdzesz na kòle nêkòł – domëslëła sã wieszczówka. – W strzédnëch wiekach doch tak czegòs jesz nie bëło. To nie je taczé drãdzé Na tim sã sedzy, tuwò krãcysz szpérama i rãkama trzimòsz czer. A tu sã scygòcze. I w drogã!

– Scygòcze? – dopitòł kasztón.

– Jo, jak tã bë chcòł spòmalcëc abò sã zatrzëmac – zakùnczëła instrukcjã Ana. – Wezkòj spròbuj jednã rundkã na placu wëkrãcëc.

Bëtëk nêch rundków wëkrãcył wiãcy. Doznòł przë tim pòrà bòlesnëch ùpòdków. Równak jachanié na kòle zaczãło mù sã widzec. I to mù dosc szło. Ana bëła z te baro rôd, bò spòkójno mòglë rëszëc w pòstãpnã wanogã.

Lobeliowã Kòlowã Stegnã mielë dojachac do Mòli Wsë, a tamstãdka dali pòznawac czekawi part bëtowsczich stròn. Prowadniczka zrëchtowãła kòrtã z placama, jaczé chcała pòkazac swòjémù drëchòwi.

– Wieki na rowerze nie jeżdżilem – zaśmiał się ricerz.

– Założę się, że dziś pierwszy raz w życiu na nim pojedziesz – domyśliła się wiewiórka. – Przecież w średniowieczu czegoś takiego jeszcze nie było. To nie jest takie trudne. Na tym się siedzi, tutaj kręcisz nogami i rękoma trzymasz kierownicę. A tu są hamulce. I w drogę!

– Hamulce? – dopytał kasztan.

– No tak, gdybyś chciał zwolnić albo się zatrzymać – zakończyła instrukcję Ania. – Spróbuj zrobić jedną rundkę na placu.

Bycio tych rundek wykręcił więcej, doświadczając przy tym kilku bolesnych upadków. Mimo to jazda na rowerze zaczęła mu się podobać. I nawet mu wychodziła. Cieszyło to również Anię, bo spokojnie mogli wyruszać na kolejną wycieczkę.

Lobeliowã Trasã Rowerowã mieli dojechać do Małej Wsi, z stamtąd dalej poznawać ciekawy zakątek bytowskich stron. Przewodniczka przygotowała mapę z zaznaczonymi miejscami, które planowała pokazać swojemu przyjacielowi.

– Nė, i co z tą Szwajcarią? – spitół Bėtk, czej ju 0stawilė za sobą sn0zė Bėtow0. – Zd0w0 mie sã, że mė bė m0szelė jachac na p0łniė. Cos tė zmiszl0sz, Ana.

– Kąsk jo – rzekła. – Równak Szwajcariã mė p0 pr0wdze 0b0czimė,

leno stolėca nie mdze sã zgadzac – szp0rtowała Ana. – G0rė tėz bãdą kąsk mniėszė... B0 widzysz, Kaszėbi majã sw0jã Kaszėbskã Szwajcariã i to dosc kr0tk0 Bėtowa. Ta p0zwa p0wstała w XIX wiek0 i 0kresliw0 n0wėzszė 0bszarė na Kaszėbach, jaczė szlach0jã za g0rzėstim kr0jmalėnkã. A zaczin0 sã 0na 0d stolėcė gminė, jakã mdzemė dzys0 p0znawac – gminė Parch0w0.

– Parch0w0! Gdzes jem mi0ł czėtė, że je to m0dr0 kr0jna. Dl0cze? – zapit0ł kaszt0n.

– Teg0 sã wnetka dozn0sz – 0dpiarła wieszcz0wka. – A m0ze i s0m 0b0czisz, czem0 tak sã 0 ni g0d0. W0rt tėz wiedzec, że lata latecznė bėła tuw0 sedzba parch0wsczėg0 starostwa. 0kr0m teg0 je to z0s p0grãnczn0 kr0jna – k0l se mieszkelė Kaszėbi i Niemcė.

– No i co z tą Szwajcarią? – spytał Bycio, gdy już zostawili za sobą śliczny Bytów. – Coś mi się zdaje, że powinniśmy jechać na południe. Zmyślasz, Aniu.

– Troszeczkę – rzekła. – Ale naprawdę zobaczymy Szwajcarię, tylko stolica nie będzie się zgadzać – żartowała Ania. – Góry też będą mniejsze... Bo widzisz, Kaszubi mają swoją Kaszubską Szwajcarię i to całkiem niedaleko Bytowa. Ta nazwa powstała w XIX wieku i oznacza najwyższe obszary na Kaszubach, które przypominają górski krajobraz. A zaczyna się ona od stolicy gminy, którą będziemy dziś poznawać – gminy Parchowo.

– Parchowo! Słyszałem gdzieś, że to błękitna kraina. Dlaczego? – zapytał kasztan.

– Niedługo się dowiesz – odparła wiewiórka. – A może i sam zobaczysz, dlaczego tak się na nią mówi. Warto też wiedzieć, że przez wiele lat była tutaj siedziba starostwa parchowskiego. Oprócz tego mamy znów do czynienia z terenem pogranicza – obok siebie mieszkali Kaszubi i Niemcy.

Tej-sej mòzna wcyg dozdrzec kòldrogòwé cole
przè dôwny pòlskò-niemiecczi granicë.

– Co to są cole? – zapitòł Bëtk.

– Bùdinczi, w jaczich mieszkelë graniczny
strażnicë – òbjasniwa Ana. – Pò wòjnie ta gmina
przënòležała téż do rozmajitëch wòjewództwów –
do kòszalińszczégò, tej gduńszczégò i słëpszczégò.

Za Mòłą Wsą zacząła sã pòlnò droga, zataconò
westrzód lasów. Jistno jak całò parchòwskò gmi-
na. Bëtk òczarzony snòżim òkòlim, za wiele nie
gòdòł. Z drèdzi stronë nie chcòł mùdzëc sëłów na
gòdanié, czej mùszòł jész tëlì pedałowac. Òkòzało
sã równak, że do pòstãpny parchòwsczi wsë bëło
dosc krótkò.

W niektórych miejscach wciąż można zobaczyć przydrożne cole
przy dawnej polsko-niemieckiej granicy.

– Co to są cole? – zapytał Bycio.

– Budynki, w których mieszkali strażnicy graniczni – wy-
jaśniła Ania. – Po wojnie ta gmina znajdowała się w róż-
nych województwach – w koszalińskim, potem gdańskim
i słupskim.

Za Małą Wsą zaczęła się polna droga, ukryta
gdzieś pośród lasów. Podobnie, jak cała par-
chowska gmina. Bycio – oczarowany piękną
okolicą, nie mówił zbyt dużo. Z drugiej
strony nie chciał tracić sił na rozmo-
wę, gdy musiał wciąż pedałowac.
Okazało się jednak, że do kolej-
nej parchowskiej wsi było nie-
daleko.

W Gólcwie zatrzymelë sã kòl bùdinkù z czerwòny ceglë. Bëtk ju wiedzôł, że mògła to bëc dôwnô szkòła. I miôł pròwdã. Dzysdnia w nym placu òsta zrëchtowónò regionalnò jizba. Bùtnowé dwiërze nie bëłë zamkłé, tej môli turiscë ò pòcëszkù wlezlë do westrzòdka. Stojała tam prawie grëpka przedszkòlòków, a przed nima wastnò, jakò trzymała w rãkach cos apartnégò i ò tim rozpròwiała.

- Ana, co to je? – cëchò zapitòł Bëtk.
- Platizer z dëszã – szepnãła Ana.
- Òne sã doch... bezdëszné – zasmiòł sã rincerz.
- Dzysò mòze jo, ale dôwni mùszałë miec dëszã, zëbë szło nima platowac. Ta dësza to gòrãcy wãdzël, jaczi sã wkłòdało do bëna – dopòwiedzała wieszczòwka.

W Gólczewie zatrzymali się przy budynku z czerwonej cegły. Bycio już wiedział, że tak wyglądać mogła dawna szkoła. I nie mylił się. Obecnie działała w tym miejscu izba regionalna. Drzwi wejściowe nie były zamknięte. Mali turyści po cichutku weszli do środka. Znajdowała się tam grupa przedszkolaków wraz z panią, która trzymała w rękach jakiś dziwny przedmiot i o nim opowiadała.

- Aniu, co to jest? – zapytał szeptem Bycio.
- Żelazko z duszą – odparła Ania.
- Przecież one są... bezduszne – zaśmiał się rincerz.
- Dzisiaj może tak, ale dawniej musiały posiadać duszę, żeby w ogóle można było nimi prasować. Ta dusza to rozżarzony węgiel, który wkładało się do środka – dodała wiewiórka.

19 05

IZBA REGIONALNA

Sedzeli w nórce kòl szafë i przëzerelë sã apartny jizbie. Bëło w ni skòpicą rozmajitëch meblów, skòrëpów i òbrôzków. Wszëtkò wëzdrzało jak na stòrim òdjimkù, jaczi Ana rôd òbzërała ù còtci Zoszi. Wastnò prowadniczka prawila dzecóm ò dównëch czasach i ò tim, jak lëdze tej żëlë. Pòkazywała czësto cëzé dlô nich przedmiotë: riwkã do praniô, kólkò do przãdzeniô wełnë, centrëfugã do òdcyganiô smiotanë. A òne slëchałë jak zaczarzoné.

– Ana, jak to je dobrze, że są taczé place! – z rozskaceniem rzekł Bëtk. – Tak më bënëmnì jesz mòzëmë dotknãc ùszlëch czasów.

Siedzieli w kącie obok szafy i przyglądali się niecodziennemu pomieszczeniu. Było w nim mnóstwo różnych mebli, naczyń i obrazów. Wszystko wyglądało jak na starej fotografii w domu cioci Zosi, którą Ania lubiła oglądać. Pani przewodniczka opowiadała dzieciom o dawnych czasach i o tym, jak ludzie wtedy żyli. Pokazywała zupełnie im obce przedmioty: tarkę do prania, kołowrotek do przędzenia wełny, wirówkę do oddzielania mleka od śmietany. A one słuchały jak zaczarowane.

- Aniu, jak to dobrze, że są takie miejsca! – rzekł Bycio.
- Dzięki nim możemy dotknąć minionych dziejów.

– Jo, to je prôwda. I bëlno, że są dzysdnia lëdze, jaczi wcyg mają starã ò najã kùlturã. W ti gminie dzējało pòrã taczych òsób. Dzãka nim pòwstało karno „Mòdrôczci” z Parchòwa, co wiãcy jak 30 lat rozslòwiò Kaszëbë na rozmaitych binach. Spiéwalë i tańcowałë téż „Mòdrôczci” z Nòklë. Òkróm tegò piãkno rozbrzmiewała kaszëbskò gòdka. Brzòd drãdzi robòtë dlò kùlturë wcyg je widzec – Ana ùcëchła na sztót. – Dzysò mòzemë téż leno wspòminac òsoblëwé interpretacje kaszëbszczi lëteraturë teatru „Dialogùs”. Równak teatralné tradicje gminë dali cygnie karno „Brzozòczci”. Kaszëbskò w tim parce bëtowsczi zemi bëła i je żëwò dzãka wiele lëdzóm – dodała. – A më mùszimë nëkac dali! – chwëcëła Bëtkã za rãkòw i pòprowadzëła przed bùdink.

– Tak, to prawda. I dobrze, że są jeszcze dzisiaj ludzie, którzy wciąż dbają o naszą kulturę. W tej gminie było sporo takich osób. Dzięki nim powstał zespół „Modraki” z Parchowa, który od ponad 30 lat rozśławia Kaszuby na rozmaitych scenach. Śpiewały i tańczyły także „Modraczki” z Nakli. Oprócz tego pięknie rozbrzmiewała kaszubska gawęda. Efekty trudnej pracy dla kultury są wciąż widoczne – Ania umilkła na chwilę. – Dzisiaj możemy już tylko wspominać niezwykle interpretacje kaszubskiej literatury w wykonaniu teatru „Dialogus”. Jednak te teatralne tradycje gminy kontynuuje grupa „Brzozaki”. Dzięki wielu ludziom kaszubszczyzna w tej części bytowskiej ziemi była i wciąż jest żywa – dodała. – A my musimy ruszać dalej! – chwyciła Bycia za pelerynę i poprowadziła przed budynek.

– Terò gdzie? – Bëtk chcòł wiedzec, co jesz gò czekò w gminie Parchòwò.

– Teròzka sprowadzë tu do naju nã twòjã maszinã czasu – zarządżëła Ana. – Lubòtniczką lòtaniò, pròwdac, jò nie jem, ale jakòs to strzimiã – zasmiała sã. – I bënòmni pòkòżã ciebie wszëtchè, co móm zaplanowóné.

– A nie mdzesz të dërgòtac jak lëst na òsce? – zapitòł.

– Jem doch cërzónką. Dóm radã – zagwëśniła wieszczówka.

Bëtk wëcygnął swòjã smartmòbillkã, wpisòł parolã, a tej jesz pòzwã wsë i gminë. Czas lotu ni miòł bęc dlëgszi jak dzesãc minut. Mòłi turiscë wëcygnãlë pò kòłòczu i sedlë so na trapach.

– Dokąd teraz? – Bycio chciał się dowiedzieć, co go jeszcze czeka w tej gminie.

– Teraz sprowadź to do nas swoją kapsułę czasu – zarządziła Ania. – Nie jestem, co prawda, miłośniczką lotów, ale jakoś to wytrzymam – zaśmiała się. – I przynajmniej pokażę tobie wszystko, co sobie zaplanowałam.

– A nie będziesz drzeć jak osika? – zapytał.

– Jestem przecież odważna. Dam radę – zapewniła wiewiórka.

Bycio wyciągnął swoją komórkę, wpisał hasło, nazwę wsi i gminy. Czas lotu nie miał być dłuższy, niż dziesięć minut. Mali turyści wyjęli bułki i usiedli na schodach.

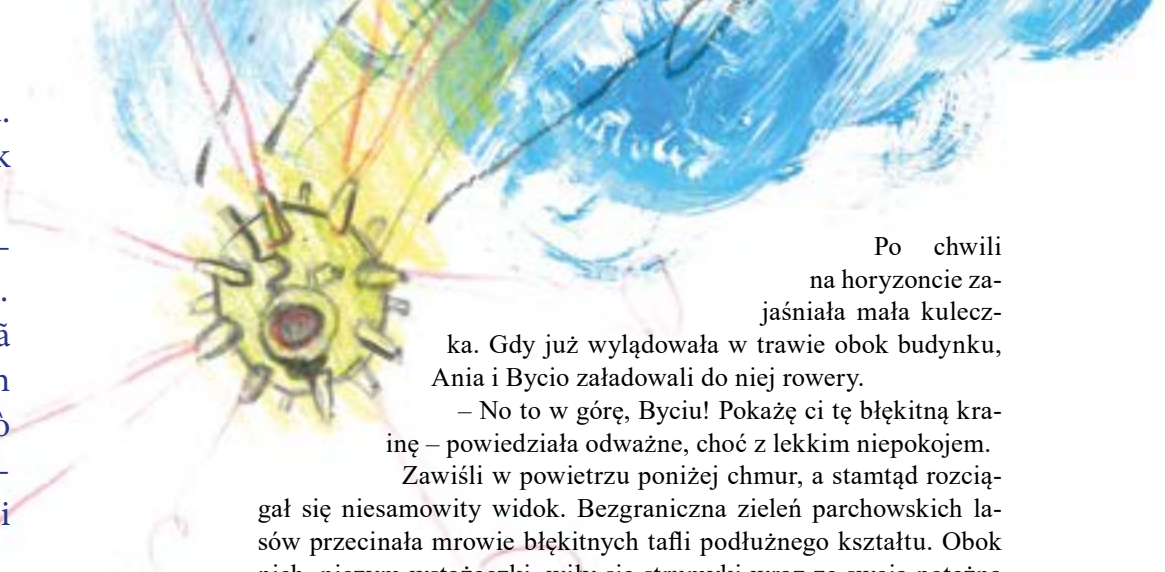
Za szót dało sã ju dozdrzec na widnikù łiszczãcã kùgelkã. Czej ju ùsadła w trôwie kòl ceglanégò bùdinkù, Ana i Bëtk zapakòwelë do ni kòła.

– Tej lecymë w górã, Bëtkù! Pòkòzã cë nã mòdrã kròjnã – òdwòzno, chòc z letzim nieùbëtkã, pòwiedzãła wieszczòwka.

Zawislë w lëfce niżi blónów, a tamstãdka rozcygòł sã nadzwëkòwi widzënk. Bezgrãncznã zelonosc parchòwsczych lasów przecynało wiele mòdrëch tòflów pòdługòwatégò sztòłtu. Kòl nich, nibë blewiãzchi, wiłë sã rzëczczy ze swòjã machtnã kròlewã – Słëpiã. Co sztóćëk wëròstałë gòrczi i ùrmë, a niżi cygnãłë sã dolëznë.

– Pò pròwdze mòdrò kròjna – rzekł mòcno zadzëwòwónym widokã Bëtk.

– Zdrzë le tam! – Ana wskòzãła pòlcã na nôwiãkszë jezoro. – To Mausz. Przesnòzë! W drëgã stronã mòsz Żukòwsczë Jezoro, a midzë nima cygnie sã Słëpiò. Wej tam, te mòłë plamczy, to kãsk zarostłë Chòsnicczë Jezòrka.

Pò chwili na horyzoncie zãjaśniãła mała kuleczka.

Gdy już wylãdowała w trawie obok budynku, Ania i Bycio załadowali do niej rowery.

– No to w górë, Byciu! Pokazë ci tã błëkitnã krainë – powiedzãła odważne, chòc z lekkim niepokojem.

Zawišli w powietrzu poniżë chmur, a stamtãd rozciãgãł sã niesamowity widok. Bezgrãnczna zieleñ parchòwsczych lasów przecinała mrowie błëkitnych tafli pòdługòwego kształtu. Obok nich, niczym wstãżeczki, wiły sã strumyki wraz ze swòjã potëgnã kròlewã – Słupã. Co kawãłek wyrastały gòrki i skarpy, a poniżë ciãgnëły sã doliny.

– To rzeczywiëcie błëkitna kraina – rzekł mocno zaskoczony tym widokiem Bycio.

– Spòjrz w tamtã stronë! – Ania wskazała palcem najwiëkszë jezoro. – To Mausz. Przepiękny! Po drugiej stronie widaç Jezoro Żukòwskie, a midzy nimi ciãgnie sã Słupia. A tam, te małe plamki, to nieco zarostłë Jezòrka Chośnicke.

Tu jesz je Jezoro Sumino, a to sã zwie Stropno. W henëtym nórce gminë, kòl Soszëcë, je nòstarszò w Eùropie wòdnò elektrowniò. Mòzna w ni òbaczëc, jak òna fónksnérowała wiący jak sto lat temù. Sã stòré turbinë, a nawetka wìkòwé birnë, jaczé wcyg jesz mògą dawac wid. Dzysò elektrowniò je ùnowòczasniò, a ji plac dowòdzeniò swiëcy sã jak cyferblat w twòji maszinie czasu – òpòwiòdała Ana.

– Widzec lëdze żëją tuwò bliskò ti pëszny nòtërë i nie chçą ji za wiele zawadzac – przëuwaził Bëtk i dali cesził òczë bôjkòwim kròjmalënkã parchòwsczi òbéndë.

Tutaj jest jeszcze Jezioro Sumino, a to nazywa się Stropno. W tamtym końcu gminy, niedaleko Soszycy, znajduje się najstarsza w Europie elektrownia wodna. Można w niej zobaczyć, jak działała ponad sto lat temu. Są stare turbiny, a nawet stuletnie żarówki, które wciąż jeszcze działają. Dzisiaj ta elektrownia jest unowocześniona, a miejsce jej sterowania świeci się jak pulpity w twojej kapsule czasu – opowiadała Ania.

– Widać, że ludzie żyją tutaj blisko tej pięknej przyrody i nie mają zamiaru zbyt w nią ingerować – zauważył Bycio i dalej cieszył swe oczy baśniowym krajobrazem parchońskiej okolicy.

Wieszczówka, ju bez strachù, pòzérała na maszinã czasu. Zaczekawił jã farwny pùlpit z całą hùrmą przęcësków. Kòzden z nich bël bëlno òpisóny. Òkróm nëch òczëwistnëch nòdpisów jak „w górã”, „w dól”, „spòmälë” czë „ładowanié akùmùlatorów”, nalôzł sã téz apartno dlô ni brzëmiący – „swiat równoległi”. I niewiele mëszlącë, wcësnała gò.

Maszina czasu zacząła sã krãcëc jak òszòłatò. Zrobił sã téz wiòldzi trzòsk, jakbë piorën trzasł. Widë liskałë wszët-czima farwama. Bëtk ju wiedzòł, co je lóz.

– Trzim sã, Ana! – krzikał. Maszina czasu pòspiëwno spòdała w dól.

– To kùnc! – wieszczówka chcała sã ju òddzãkòwac z tim swiatã, leno... nie zdãzëła.

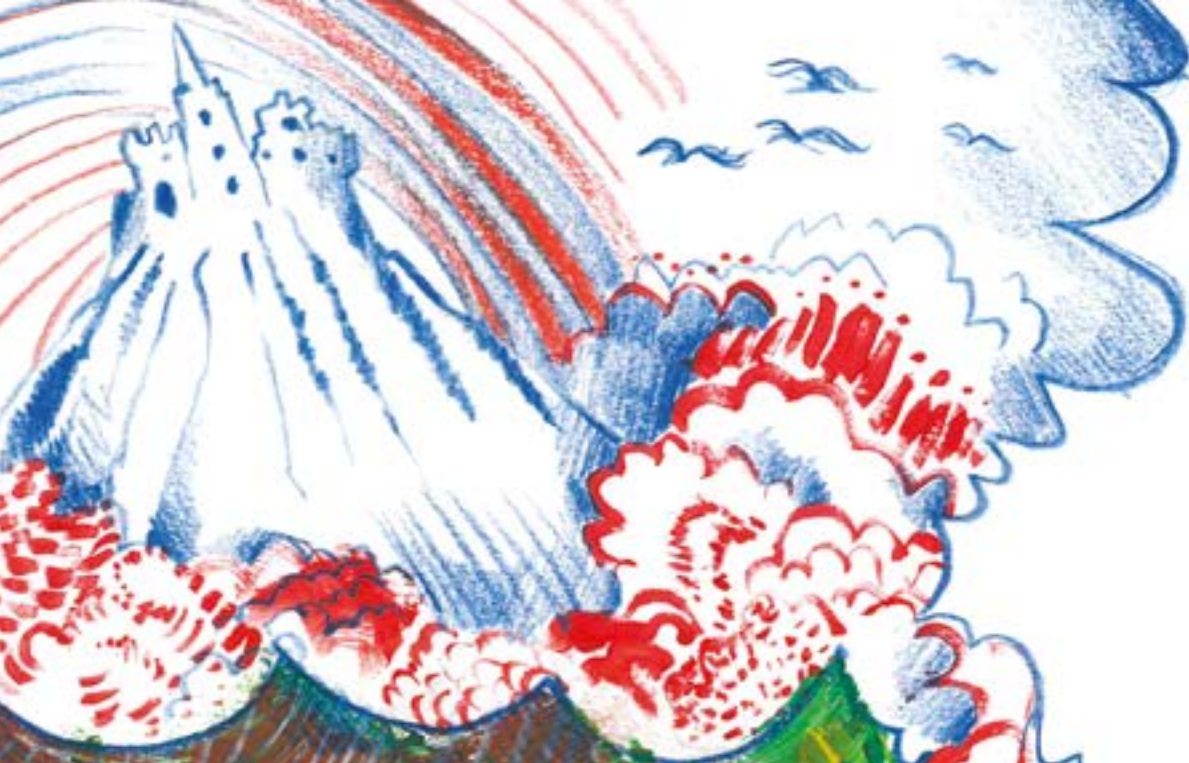
Wiewiórka, już bez obawy, spoglądała w stronę kapsuły czasu. Zaciekawil ją kolorowy pulpit z całą masą przycisków. Każdy z nich był dobrze opisany. Poza tymi oczywistymi w stylu „w górę”, „w dół”, „zwolnij” czy „ładowanie akumulatorów”, był tam też jeden z dziwnie dla niej brzmiącym opisem – „świat równoległy”. I niewiele myśląc, wcisnęła go.

Maszyna zaczęła się kręcić jak szalona. Rozległ się też wielki huk, jakby uderzenie pioruna. Lampki migały wszystkimi kolorami. Bycio już wiedział, cos się dzieje.

– Trzymaj się, Aniu! – krzyknął. Kapsuła szybko spadała w dół.

– To koniec! – wiewiórka chciała już się żegnać z tym światem, tylko... nie zdążyła.

Nagle zrobiło się cicho. Maszyna spokojnie wylądowała.
– Gdzie, gdzie, gdzie jesteśmy, Byciu? – wydukała przewodniczka, gdy już drzwi się otworzyły.
– W lesie, koło Parchowa. Tak pokazuje moja komórka – rzekł Bycio. – Tylko w świecie równoległym.
– Jakim??? – tym razem to Ania nic nie rozumiała.
– Takim, jak ten nasz. Tylko my go nie możemy zobaczyć – kasztan dał szybką odpowiedź. – Trafiłem tu kiedyś...
W tym samym momencie dostrzegli jakąś postać. Stała nad skarpą i uparcie patrzyła w dół.

Narôz stało sã cëchò. Maszina spòkójno wëładowała.

– Gdze, gdze, gdze... më jesmë, Bëtkù? – zajikała sã prowadniczka, czej ju dwiërze sã òtemklë.

– W lese, kòl Parchòwa. Tak mie pòkòzywò mòbilka – rzekł Bëtk. – Leno w równoległim swiece.

– Jaczim??? – terò to Ana nick nie rozmiała.

– Taczim, jak nen nasz. Równak më gò ni mòzemë dozdrzec – dół chùtką òdpòwiesc kasztan. – Rôz jem tu trafił...

W nym sztòce dostrzeglë jakąs pòstac. Stojala nad ùrzmą i dërno wzérała w dół.

Miała na se dłudzi, sklëniący kléd, a na ji głowie sedzała złotô kòrona. Jasné włosë, splotlé w cop, spłiwałé wnet do zemi. Czej ùdrzała mòłèch przëbëlców, nie zlakła sã. Nie bëła nawetka zadzëwòwónô jich przëbëcym.

– A, wa ju jesta? Pòjta sa. Cos wama pòkòzã – rzekła.

Pòdeszlë blëzi i ùdrzelë wiòlgã dzurã, kãsk przëkrëtã pòwalonyma, stolemnyma drzewama. Midzë nima wëpliwała zdrzòdlanô wòda. Snòdczim szpùrà ùcëkała w stronã wiãkszi rzëczy, dosc tëli òddalony òd tegò placu. To bëła Słëpiò. Czej pòdnieslë głowë, jich zdrok napòtkòł wësokã górã.

– Jesmë na zómkòwiskù – rzekła królewionka. – Przòdë ta góra bëła wiele wiãkszô, a na ji czëpie wãstowòł zómk. Mòcny i widzali. Wiele lëdzy z tëch strón chãtno sã krëglało na nen Kletternberg, zëbë sã bawic. Nicht nie mësłòł ò robòce. Mùzyka bëła piãknô, stolë wëfùlòwóné smacznym jestkù.

Miała na sobie długą, lśniącą suknię, a jej głowę zdobiła złota korona. Jasne włosy, splecione w warkocz, spływały prawie do ziemi. Gdy ujrzała małych przybyszów, nie złąkla się. Nawet jej nie zdziwiło ich przybycie.

– A, już jesteście? Zbliżcie się. Coś wam pokażę – rzekła. Podeszli bliżej i zobaczyli ogromną dziurę, nieco przykrytą ogromnymi, powalonymi drzewami. Pośród nich wypływała źródłana woda. Płytkim korytem uciekała w stronę większej rzeki, nieco oddalonej od tego miejsca. Była to Słupia. Kiedy podnieśli głowy, ich wzrok napotkał na wysoką górę.

– Jesteśmy na terenie dawnego zamku – rzekła królowna. – Dawno temu ta góra była o wiele większa, a na jej szczycie znajdował się pałac. Solidny i piękny. Wielu ludzi z tych stron chętnie wspinało się na Kletternberg, żeby się bawić. Nikt z nich nie myślał o pracy. Muzyka była piękna, stoły zastawione smacznym jedzeniem.

Jaż jedny nocë òb czas wiesołëch tuńców przëszedł kùńc. Góra sã zapadła, a razã z nią zómk wespół z biesadownikama. Nicht nie òstôł żyw. To bëła sztrôfa dlô nëch, co miast robic, chcelë le sã bawic.

– Bël to twój zómk? – zapitôł Bëtk.

– Nié, chòc mój téż je zapadłi. Wej tam, z drëdżi stronë. Żdajã na kògòs, chtò mdze miôł tëli mòcë i òdwôdżi, cobë przeniesc mie przez nã głãbòkã rzekã. Próbòwôł rôz Remùs, co tu niedalek mieszkôł. Równak zafelało mù wiarë, że dô radã. Jeżlë bë chtos ni miôł strachù, widzôł w tim cwëk, a pòkôzôł chãc, dôłbë radã przënc przez wòdã i ùretac mój zómk – pòwiôdało snôżé dzëwczã. – Wcyg móm nôdzejã, że Remùs wrócy.

Bëtk i Ana nie wiedzëlë, jak pòceszëc zajisconã królëwióncã.

Aż pewnej nocy podczas wesołych tańców nadszedł koniec. Góra się zapadła i zabrała ze sobą zamek razem z biesiadnikami. Nikt nie przeżył. To była kara dla tych, którzy woleli się tylko bawić, zamiast pracować.

– Czy to był twój zamek? – zapytał Bycio.

– Nie, chociaż mój też się zapadł pod ziemię. O tam, po drugiej stronie. Czekam na kogoś, kto będzie tak silny i odważny, żeby przenieść mnie przez tę głęboką rzekę. Kiedyś próbował dokonać tego Remus, który mieszkał niedaleko stąd. Jednak trzy zjawy go pokonały. Gdyby znalazł się ktoś taki, kto widziałby w tym sens i pokazał dobre chęci, dałby radę pokonać rzekę i uratować mój zamek – mówiła piękna dziewczyna. – Wciąż mam nadzieję, że Remus wróci.

Bycio i Ania nie wiedzieli, jak pocieszyć smutną królowną.

Nizódné ùdbë nie przëchòdalë jima do głowë. Widzelë téż, że są za malinci i za słabi, żebë jã przeniësc. Chòcò baro chcelë ji dopòmòc!

– Królewiónkò! – rzekła naròz Ana. – Më jesmë za żòrotny na nã wòdã, ale mòzëmë spròbòwac! Tec nie sami. Bëtkù! – zwrócëła sã do drëcha – Òb czas naji rëzë przez bëtow-skã zemiã sòm jes sã doznòł, jak wiele je tu lëdzy, chtërny ni mają strachù i rozmiejã robic wiòldzë rzecze dlò jinëch. Jò mësłã, że razã z nima to sã ùdò! Më ùdostóniemë nazòd nen zómk! Chcemë wrócëc do naszëgò swiata. Mómë wòzné zadanié.

Żadne pomysły nie przychodziły im do głowy. Widzieli też, że są za mali i za słabi, żeby ją przeniësc. Chociaż bardzo chcieli jej pomóc!

– Królewno! – rzekła nagle Ania. – My jesteśmy za wãtli, żeby pokonać tę wodę, ale możemy spròbòwac! Tylko nie sami. Byciu, – zwróciła się do przyjaciela – w czasie naszej wycieczki po ziemi bytowskiej mogëś się przekonać, jak duzo jest tu ludzi, którzy bez żadnych obaw potrafiã robić wielkie rzecze dla innych. Myślë, że z ich pomocã damy radë – spravimy, że zamek znów się ukaże! Wracãjmy do naszëgò swiata. Wãżne zadanie przed nami.

Bëtkòwi jaż sã zaswiécëlë òczë. Bëlno rozmiôł, że bez ni-
zòdny pòmòcë nick nie zrobią. Razã z drëszką òddzãkòwelë
sã z królewionką i rëszëlë do maszinë czasu. Króle-
wionka jesz jima pòwinkòwała i rzekła:

– Mďã tu na waju źdac. Biòjta z Bògã!

Byciowi aź się zaświeciły oczy. Doskonale rozumiał, że nie poradzą
sobie bez żadnego wsparcia. Razem z towarzyszką pożegnali się z kró-
lewną i ruszyli do kapsuły czasu. Królowna jeszcze do nich pomachała
i rzekła:

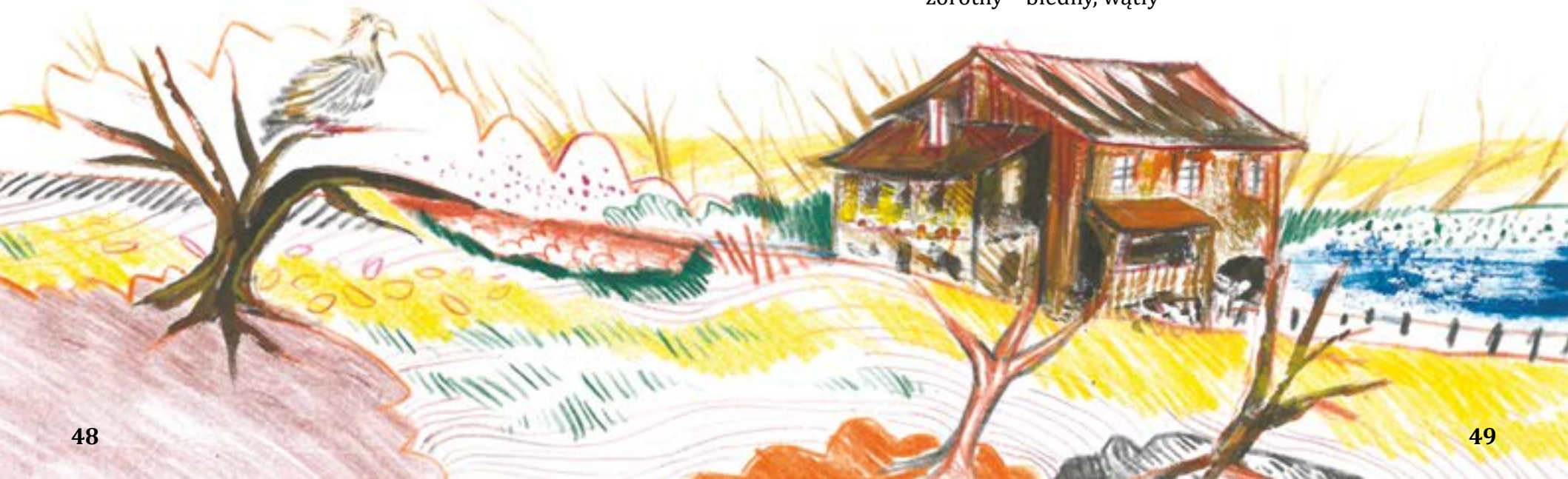
– Będę tu na was czekać. Idźcie z Bogiem!

Słowniczek – Słowôrzek

Biôjta z Bògã! – Idźcie z Bogiem!
brëmzë – hamulce
bùtnowé dwiérze – drzwi wejściowe
centrëfùgã – wirówka
cërzónką – odważna osoba
cole – budynki graniczne
deptniczi – chodniki
dërgòtac jak lëst na òsce – drzeć jak osika
dłudzi, sklëniący kléd – długa, błyszcząca suknia
dostac wiadło – dostać wiadomość
frishtëk – śniadanie
kąsk – trochę
kòło – rower
kólkò do przãdzeniô wełnë – kołowrotek
kùsznãc – pocałować
miesãdz – księżyc

mòdrô kròjna – błękitna kraina
mùdzëc – marnować
na slédnym zéńdzeniu – na ostatnim spotkaniu
na stòrim òdjimkù – na starej fotografii
platizer z dëszą – żelazko z duszą
platowac – prasować
pótkã – łapka
ptòszé niespòdzajnotë – ptasie niespodzianki
pùjk – kot
smartmòbilka – smartfon
stołë wëfùlowóné smacznym jestkù – stoły zastawio-
ne smacznym jedzeniem
riwka do praniô – tara do prania
wiekòwé birnë – stuletnie żarówki
włosë splotté w cop – włosy splecione w warkocz
zmarachòwóny – zmęczony
żòrotny – biedny, wãtły

Tekst opowiadania

Anna Gliszczyńska

Projekt okładki, ilustracje i koncepcja graficzna

Aleksandra Gliszczyńska

Skład

Anna Dunst

Korekta

Bożena Ugowska

Słuchowisko *Bętk w mądri krôjnie*

Tekst odczytali:

Zuzanna Gliszczyńska – narrator

Katarzyna Kozłowska – Bycio, królowna

Anna Gliszczyńska – wiewiórka Ania

Ryszard Sylka – Łysy Marcin

Realizacja nagrania i ilustracja dźwiękowa

Tomasz Drażkowski

Nagranie zrealizowano w studio rodziny Drażkowskich w Łąkiem.

Wydawca

Urząd Miejski w Bytowie

Wydział Rozwoju Lokalnego i Promocji

ul. 1-go Maja 15, 77-100 Bytów

tel. 59 822 20 11, fax 59 822 25 92

e-mail: urzad@bytow.com.pl, www.bytow.com.pl

ISBN 978-83-928964-6-3

© Copyright by Urząd Miejski w Bytowie

Bytów 2021

Koordinacja wydawnicza

Wydawnictwo Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego

Nakład 2000 egz.

wersja elektroniczna

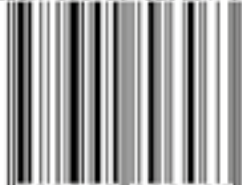

urząd@bytow.com.pl

www.bytow.com.pl

; Fanpage: Bytów

ISBN 978-83-928964-6-3

9 788392 896463